

Бүгү чурттарның пролетарийлері, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 159 (11357)

1980 чылдың июль 9, среда

1925 чылда
түзүлгөндөгү

Өртүз 2 көл.

КОМСОМОЛ АКТИВИНИН ХУРАЛЫ

Кара эвес хөрүнүгү чер-
ниң нөдөз ажыл-агыйын улам
недүреринге аныктарың
идеинейлиг кирижин ханды-
рарының талазы-биле комсо-
мол комитеттеринин органи-
закчы болгаш масса-полити-
тиг ажылын күштелдирериниң
айтырыгларын Россияның Со-
вет Федеративтиг Социалист
Республиказының кара эвес
хөрүнүгү зоназының комсо-
мол обкомнарының бирги се-
кретарыларының болгаш эки-
лелешкен республикаларның
ВЛКСМ Төп Комитеттеринин,

комсомол крайкомнарының
болгаш обкомнарының секре-
тарларының, шөфчи организа-
цияларның комсомол комитет-
теринин секретарыларының се-
минар-чөвүлел хуралына кал-
баа-биле чугаалашып келген.
Семинар-чөвүлел хурал Моск-
вага болгаш Владимир областа
бооп эрткен.
Семинар-чөвүлел хуралдың
кирижикчилери Владимир об-
ластың комсомол организация-
ларының ажылы-биле таныш-
кан, «Октябрь» журналдың
литературлук бөлүмүн хей-

инитижи чөвүлелиниң кежи-
гүннери-биле ужурашкан бол-
гаш ВЛКСМ Төп Комитетинин
«Ленинский комсомол» деп
агитпропозитивниң ажылының
нөрүлдезинге база киришкен-
нер.
ВЛКСМ Төп Комитетинин
бирги секретары Б. Н. Пасту-
хов, министрлеринин бол-
гаш төп албан черлеринин
удуртукчулары ол чөвүлел ху-
ралдың ажылына киришкен-
нер.

(СЭТА).

СОВЕТ ТЫВАНЫН АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫ, ОНГУ БЕШ ЧЫЛДЫ ЧЕДИИШКИНИНГ ДООЗААЛ!

КАЛБАА-БИЛЕ КИРИШТИРЕР

Республикада мал чеминиң белеткелі эгелзэн.
Тарымал болгаш чайгаар үнген сивеннерин үнүжү
мурнуку чылдазындан эки. Оларны организаствт,
бедик темпиги, чидирг чокка эки шынарлыг
ажаап алгаш, келир кышка четчир чөм-суурлук
ужуражыры бүгү чоннуң—көдөз ажыл-агый ажил-
дакчыларының, хоорай, суурлар чурттакчылары-
ның, улуг, биче кижилеринин амгы үеде эң чугула
сорулгаларының бирээзи.

Бо кампания болза СЭКП ТК-ның июль (1980 ч.)
Пленумунун шийтпирлери, аңаа эш Л. И. Брежнев-
тин ханы уткалыг илеткелі база ССРЭ-нің Дээди
Совединиң сессиязының хүлээп алган документиле-
ри совет улусту улам сорул кирип, оларның поли-
тиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүшкүнүн
болдуруп турар үеде бистин республикага эгелзэн.
Ооң баштайгы хүннеринден-не эгелзеш, СЭКП-нің
XXVI съездинин төлөпиги уткуур, планниг даалга-
ларны долдур болгаш ажыр күүседир дээн хүлээл-
гелер болгаш чарыштар мал чеминиң белеткелчле-
риниң аразында база калбарган. Ооң эгелекчилери
С. Тока аттыг, «Х Улуг хурал», «Коммунизмниң хе-
рели» болгаш өске-даа совхозтарның мал чөм бе-
леткээр отряддары, бригадалары, звенолары бол-
ган. Олар СЭКП-нің XXVI съездининге уткуштур
социалистг хүлээлгелер алгаш, планниг даалга-
ларын ажыр болгаш бедик шынарлыг күүседирин
хүлээнип турар.

Республика бо чылын ниитизи-биле 227 муң тон-
на сивенни, 48 муң тонна сенажы, 395 муң тонна
силосту, 6,5 муң тонна сивен далганын белеткээр.
Бо бүгүңүз колдуун тускайыткан отряддар, брига-
далар белеткээр. Улус депутаттарының район, кө-
дөз Советтери, оларның күүскомнары оларны чет-
челеп тургузарын, техника-биле хандыраарын, олар-
ның 2-3 ээлчеглиг ажылын организастварын док-
таамал контролга алыр ужурулук. Амгы байдал-
биле алырга бешин, мал чөм белеткээр техникалар-
нын, ылгангы сивен далганы кылыр аргаттарын
чамдыктары белең эвес болуп турар. Оларны до-
раан ажилдадып киририн күүскомнар контролга
алыр.

Мал чеминиң белеткелинге хоорайларның болгаш
суурларның чурттакчы чону, күш-ажылчы коллек-
тивтери, агиткварталдары улуг дузаны чедирп
шыдаар курлавыр күш болуп турар. Көдөз ажил-
агый ажилдакчыларының мал чөм белеткел алы-
рынга чурттакчы чонну кириштирин Кизыл хоо-
райның, Бай-Тайга, Эрзин, Чөөн-Хемчик, Өвүр,
Мөңгүн-Тайга районнарының Советтериниң күүском-
нары мурнуку чылдарда эки организаствал келген.
Олар коллектив, харын-даа агитквартал, өг-бүрү-
зүн, улуг, бичи кижилерин кампанияже мобили-
застваш, хей-хөй тонна мал чөмнерин берге черле-
ден хол-биле кезип белеткээрин хандырган.

Мооң-биле кады бо чугула курлавыр күштү чам-
дык райкүскомнар, көдөз, суур Советтери чогу-
мчалыг мобилизастваш шыдаарын турган. Каа-Хем,
Бин-Хем, Тес-Хем, Таңды районнарының Советтери
механизаттагынар күшке ынангаш, чурттакчы
чонну мал чөм белеткээринге кириштирин чед-
дир үнелевейн турарындан өзт-сиген эки үнген тур-
да бешин хей санныг бөдүүн мал чөмнерин чедир
албайн, планниг даалгаларын күүсетпейн тургу-
лаан. Мындай байдал эки эвес уржуктарлыг дээр-
зин Каа-Хем, Тес-Хем районнарга мал кыштаг-
лаашкынын карылгалыг эрткен, кыштаглааш-
кын орту кирип чорда-ла мал чөм төнгөш, оларны
ырак черлерден улуг өртөк-биле садып алгаш, улуг
шүдөл-биле сөөртүп ап турганы көргөскөн.

Партияның ээлчеглиг съездининге белеткенип тур-
рар бо чылын мал чөм белеткээриниң планни
ажыл-агый бүрүзү ыяал-лаа күүсеткен турар ужу-
рулук. Маңаа чурттакчы чонун кирижигези каян-
гызындан-даа артык чугула. Ынчангаш улус депу-
таттарының чер-чер Советтери мал чеминиң белет-
келгиче күш-ажыл кылып шыдаар кижин бүрүзүн
кириштирин хандыраар хүлээлгелиг.

Маңаа тус-тус коллективтеринин, агиткварталдар-
нын, малчын өг-бүлелеринин күжүн барымдаалап
тургаш, план-даалгаларын бергеш, оларның күү-
селдезин контролгаары чугула. Мал чеминиң бе-
леткелинге шөптөп-даа, тус-тузунда-даа кириж
кижилерин чөпөк-херекселдер-биле, транспорт-
биле, ажилдаар участок-биле хандыраарын баш
удур шийтпирлээри чогумчалыг. Ол бүгү Советтер-
нин күүскомнары биле ажил-агыйлар удуртукчу-
ларының дорт херээ болур.

Партияның область болгаш Кызыл хоорай активиниң хуралы

Дүүн Кызылда Политиктиг чырыдышкын бажы-
нынга партияның область болгаш Кызыл хоорай ак-
тивиниң хуралы болуп эрткен. СЭКП хооркомунун
болгаш райкомнарының бирги секретарылары,
хооррайкүскомнарының даргалары, министрлер
болгаш оларнын оралакчылары, эргелелдеринин,
ведомстволарының, каттыжышкыннарының началь-
никтери, республиканың партия, совет аппарата-
рынын, улусчу контрол органнынын, профэви-
лел болгаш комсомол организацияларынын ажил-
дакчылары аңаа киришкен.

Актив хуралын СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кан-
дидат, СЭКП Тыва обкомунун бирги секретары
Г. Ч. Ширшин ажиткан.

«СЭКП ТК-ның июль (1980 ч.) Пленумунун түн-

нелдеринин болгаш СЭКП-нің XXVI съездинин тө-
лөпиги уткуур талазы-биле партия организацияла-
рынын сорулгаларының дугайында» айтырыгны
хуралга чугаалашкан. Аңаа ол талазы-биле илет-
келди СЭКП обкомунун бирги секретары
Г. Ч. Ширшин кылган.

Партия хуралына СЭКП Кызыл хооркомунун
бирги секретары А. И. Пожидаев, партия Улуг-Хем
райкомунун бирги секретары К. А. Маснык-оол
профбөлчөвүлелиниң даргазы Т. Ч. Норбу, СЭКП
Бин-Хем райкомунун бирги секретары В. М. Евте-
шин, Кызылдың сүт комбинадында партия эге ор-
ганизациязынын секретары В. А. Чихачева, СЭКП
Чөөн-Хемчик райкомунун ийги секретары
Т. Ш. Сарыглар, Тыва АССР-нин Көдөз ажил-

агыйнын бүдүрүлгө-техниктиг хандырылганынын
талазы-биле куруне комитетинин даргазы
С. М. Мешкорудинков, «Тудуг кезектери» комби-
наттын директору А. С. Антонов, «Тыва даг-дүгү
тудуг» эргелелинде партком секретары А. А. Федо-
ров, Таңды райкүскомунун даргазы Т. С. Тюлюш,
Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радиомачы-
дылганынын талазы-биле куруне комитетинин дар-
газы Н. Д. Шиирипей, СЭКП Каа-Хем райкомунун
бирги секретары В. А. Бакулин, ВЛКСМ обкомун-
нун бирги секретары Г. С.-М. Иргит олар санал
бергеннер.

Актив хуралы чугаалашкан айтырыг талазы-биле
доктаалды хүлээп алган.

БАЙ-ТАЙГА ЖЫЛААРНЫН ЧЕДИИШКИННЕРИ, ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

КӨДҮРЛҮҮШКҮН

Бүгү совет кижилер совет
улустун шыгарттыгын аран-
гарды, бистин тинилгелери-
вистин торук киришкенин бол-
гаш организастваш—ленинчи
партиянын XXVI съездининге
уткуштур бар чоруур. Бай-
Тайга районун ажил-ишчилер
өлөкөр-биле бир дөмөй
төрзүн партиянын съезди-
нин күш-ажылчы чаа-чаа че-
дишкенин-биле уткуурунга
белеткенип турар. СЭКП ТК-
ның июль (1980 чыл) Плену-
мунга СЭКП ТК-ның Чингиз
секретары, ССРЭ-нің Дээди
Совединиң Президиумунун
Даргазы эш Л. И. Брежнев
амгы үеиниң иштиги болгаш
делегей байдалыга ханы аны-
лапты берип, съездинин бүдү-
зүндө партияның болгаш чурт-
туң мурнууда турар кол со-
рулгаларын айткан. Бай-
Тайгажылар бүгү совет улус-
биле бир дөмөй СЭКП-нин
иштиги болгаш даштыкы по-
литиказын изини-биле, чангыс
эл-сепкилдиң чүдүлдүзүнүн,
ооң Төп Комитетинин тайбын,
совет улустун аас-кежин дээш
мога билбес демиселчи эш
Л. И. Брежневке баштаган
Төп Комитетинин Политбюро-
зунун чайгыш чок, үрө-
түңдөңгө ажил-чорудулазын
изини-биле лектип турарлар.

«Чаа съездинге белеткел
дээрке коммунисттерин болгаш
партия кежигүнү эвестериниң
политиктиг болгаш күш-
ажылчы илдепкенин көдүрери-
нин күчүлүт быраам болур»—
деп эш Л. И. Брежнев чугаа-
лаан. Ынчангаш районун
ажылчы чоннары онгу беш
чылдың доозукчу чылынын
бирги чартында чамдык че-
дишкенин чедип алган-
нар.

Агаар-бодустун таарымча
чок байдалдары тура-даа
районун көдөз ажил-агый-
ның ажил-ишчилери мал ажи-
лынын продукциязын бүдүр-
ерин болгаш ону күрүнеге са-
дарын эрткен 1979-чылда дек-
изерге ээти, сүтү болгаш
дүктү ыракта ажыр күүсет-
кенер. 1980 чылдың баштай-
гы 6 айларында район көдөз
ажыл-агый талазы-биле план-
ныг ооналдарыны: 1979 чыл-
дың декабрыг сүт бүдүрерин
33 тоннаны хойну азы 110
хууга, дүктү 3 тонна хейну
азы 106 хууларга күүсетин, а
күрүнеге садарын чартык
чылда сүтү 290 тоннага, азы
137 хууга, ээти 286 тонна-
га, азы 125 хууга болгаш дүк-
тү 62 тоннага азы 174 хууга
күүсеткен.

Көдөз ажил-агыйның че-
дишкенин-биле кады ажил-
агыйларын экине харымса-
галыг участоктарында мур-
накчы бригадаларынын, ферма-
ларынын болгаш мурнакчы ки-
жилериниң саны чылдың чы-
че көвүдөп турар. «Тээли»
совхозтун Эр-Хавак сүт-ба-
раан фермазы 6 айларда сүт
бүдүреринин планни 106 хуу-

га, күрүнеге садарын 133 хуу
күүсеткен. Бир инекке оонаш-
тыр ферма 996 литр сүтү
саап алган. Бо дээрке багай
эвес көргүзүгүр. Мурнакчы
саанчылар Караш Сагды, Ро-
за Билчей, Любовь Норбу
олар бир саар инекке оонаш-
тыр 1000—1100 литр сүтү
саап алганнар.

Хойжу бригадалардан «Бай-
Тал» совхозтун хой бригадасы
(бригадир Б. Д. Хертек)
78 хураганын камгалап алган.
База-ла ол совхозтун Хемчик
бажында сарлык бригадасы
(бригадир М. И. Шиир) тө-
рүүр 100 сарыктан 79 бы-
зааны доруктуруп алган.

Районун 12 хойжулары тө-
рүүр 100 хой, өшкүге оонаш-
тыр 100-тен 119 чедир анай,
хураганнарын камгалап ал-
ганнар. Оларга «Бай-Тал» со-
вхозтан өшкү кадарчызы Ана-
ды Очур төрүүр 100 өшкүдөн
119 анайын камгалап албы-
шай, бир өшкүдөн-не 1 кг
дүктү кыргып алган. Ол-ла
совхозтун хойжулары Адыг-
оол Иргит—108, Мандараз
Шырап—107, Сыргыт-оол
Таар-оол—106, Эрелчин Ир-
гит—101, Далай Мылдык—
101, Өнөр-оол Иргит—100,
Доос Мандай-оол—100,
«Мурнакчы» совхозтан Кара-
Донгак Серенот 100 хурага-
нарын камгалап алганнар.

«Бай-Тал» совхозтун сарлык-
чылары Доржу Иргит, Дар-
жаа Иргит баш «Кара-Хал»
совхозтан Дам-Сюрюн Хертек,
«Мурнакчыдан» Очур-оол Ир-
гит, Дашка Оолак олар тө-
рүүр 100 сарыктарындан
100—100 бызааларын тус-ту-
зунда камгалап алганнар.

Ынчалзажок районун көдөз
ажыл-агыйларында шынгын
четкестер база бар. Чамдык
совхозтарда хойнуң баш са-
ны өзер хамаан чок эвээжел
турар. 100 баш төрүүр хой-
ларга оонаштыр ап турар чаш
мал төлү ам-даа эвээш. Бо
чылын район чартык чылдың
түңсели-биле алырга 100 тө-
рүүр малдарга оонаштыр: 63
хураганын, 62 анайын болгаш
70 бызааларын камгалап ал-
ган.

Районда улус ажил-агый-
нын кол адыры—мал ажилы-
нын культуразы ам-даа чавыс
дендеде. Мал ажилында
кол черин хой ажилы ээлеп
турар. Бо адыр каңдыг-даа
чылда ыяалла оруталыг бо-
луп эртып турар. Төрүүр хой-
ларын кызыраар, өлүр бол-
гаш оларын оорлап сазыг-
лаар чорундан база ол ыш-
каш хойну ажил-агыйның иш-
тик хөрөмөгүнө чарыгдалары-
нын түңселине баш саны ды-
ка оожун өлүп турар. Совхо-
тарын мал ажилынын тускай
эргем-херээже харымсагалы-
нын коштаалыг, контрол-
тынаада чотуккан, каңдык
ийи-каңгыс ак сепкилди эвес
малчыларынын ажилынын
түңселине малдың ызым-бүрү

чылдаганнардан өлүп хорзар
ийи-каңгыс ак сепкилди эвес
малчыларынын ажилынын түң-
селинде малдың ызым-бүрү
чылдаганнардан өлүп
хорзар чоруу ам-даа
бар. Малдың өлүп хо-
раар чорууун кол чыл-
даганнарынын бирээзи болза,
малын кижиниң даандырган
ажыл-херээже бот-харымса-
галы кудузулда болуп турар.
Мооң чижээге чүнү чугаалап
болуру?

«Бай-Тал» совхозтун малчы-
ны Конту Хертек төрүүр 100
хойларындан чүгө 33 хурага-
нарын камгалап алган. А оң
кожалары Аняды Очур—119
анайын, Таар-оол Хертек—106
хураганын онча-менди дорук-
туруп, камгалап алганнар. Бо
чикең чүнү көргүзүп турарыл
дээрке, ажил-херек чүгө мал-
чын кижиниң бодундан кан-
чаар-даа аажок улуг хамаа-
рыгалыг дээрин көргүзүп ту-
рар-дыр.

Көдөз ажил-агыйны дүрген
хөгжүдүрерин айтырым—бүгү
кижилерин, нити күрүнең
кол сорулгаларынын бирээзи.
Бо улуг үлө-херекке бистин
районун ажил-ишчилери бот-
тарынчыл уугу-хууун харым-
сакка кириштирин турарлар.
Онгу беш чылдың доозукчу чы-
лында район 480 тонна сүтү,
152 тонна дүктү болгаш 1300
тонна ээти күрүнеге садар.

Эрткен чылдарын түңсели-
нин үндүрүп, «Күсүк дүжүт
ажалдазын, көдөз ажил-агый
продуктуларын болгаш мал
чөмнерин белеткээрин чедип-
кенин эрттиринер хандыраар,
эки шынарлыг чорудар» дугайы-
нда СЭКП ТК-ның болгаш
ССРЭ-ның Министрлер Чөвү-
лелиниң доктаалын удуртулга
болдуруп ажилдаары негетти-
нип турар. Бо чылын район
11540 тонна сивенни, 3000 то-
на саванын, 700 тонна сенаж-
ты, 9240 тонна силосту мал че-
миле белеткээр ужурулук бис.
Ол ышкан хой кыргылдазын
кышка хуусаала доозар, ойт-
тур, сүтүлү, серин тайгаларже
бүтү-ле малдарын одарлап
септирин хүнүнү чутула со-
рулгазы болуп турар.

Төрзүн партияныкы ээлчег-
лиг XXVI съездинин 1981 чыл-
дың февраль 23-те чылдырар
Пленумунун доктаалын бай-
тайгажылар иңг чүдүлдүзү-
нүшкүсү-биле деткин, ол
сөөдөгө күш-ажылчы че-
дишкенин хандыраар ужуражыр
дөш улуг тура-сорулукту
ажылдап турарлар.

Д. ДАНЫН-ООЛ,
СЭКП Бай-Тайга райкомун-
нун бирги секретары.

ОНГУ БЕШ ЧЫЛДЫН ДООЗУКЧУ ЧЫЛЫНЫН БИРГИ
ЧАРТЫНДА РАЙОННУН АЖЫЛ-АГЫЙЛАРЫНЫН ПЛАНЫНГ
ОНААЛДАЛАРЫН КҮҮСЕТКЕНИ (ЦЕНТЕР-БИЛЕ):

Ажыл-агый	ЭЭТ			СҮТ			ДҮК		
	план	күүсет- кен	хуу	план	күүсет- кен	хуу	план	күүсет- кен	хуу
«Бай-Тал»	690	790	115,3	60	60	100	90	206	229
«Мурнакчы»	400	605	151,2	60	74	123,3	70	140	200
«Тээли»	660	821	124,3	2020	2700	134,8	80	102	127,6
«Кара-Хал»	400	477	119,2	60	62	103,3	60	75	125
Район ниитизи- биле	2400	2861	119,2	2200	2905	132	450	675	150

ПАРТИЯНЫН XXVI СЪЕЗДИ ЗИНГЕ БЕЛЭЭВИС

ОЧУР АНАНДЫ—«Бай-Тал» совхозтун

кадарчызы.
Онгу беш чылдың доозукчу чылында рай-
оннун малчыннар аразында калбарган
социалистг чарыжына киришкен, багай
эвес түңнелдерин чедип ап, төрүүр 100
өшкүдөн 119 анайын онча-менди дорук-
туруп ап, бир өшкүдөн-не ортумаа-биле
1 килограмм дүктү кыргып алдым. Ол көр-
гүзүлгө мендэ беш чылдың планни нити-
зи-биле күүсөдиринге база улуг рольду ой-
ноан. Келер нышана аман эгелзеш-ле бе-
леткени бердим. Бодумнун нүжүм-биле 15
тонна сивенни кезип алыр деп сорулганы
салгаш, ам оң нелдезинче кирир деп
тур мен. Коммунист нини болганымда
СЭКП-нің нелир чылын болур XXVI съез-
динге күш-ажылчы белеткелгиг ужура-
жыры—мээң хүлээлгем. Ынчангаш не-
лир чылын бо чылгы көргүзүмден-даа
бедик түңнелдерин чедип ап, төрүүр 100
өшкүдөн 120 анайын ап, бир өшкүдөн-не
1 килограмм 100 грамм дүктү кыргып
аларын хүлээнип тур мен.
В. ЧАДАМБАНЫЧ фотогу.

РОЗА БИЛЧЕЙ—«Тээли» совхозтун
Эр-Хавак сүт-бараан фермазынын саан-
чызы.

—Бистин ферманың саанчылары бо
чылдың бирги чартынын планни ооназ-
дазын майда-лаа күүсеткен бис. Саанчы-
лар, надарчылар бо хүннерде улам тура-
сорулукт ажылдап, 1980 чылда күрүнеге
сүт садарының планын октябрь 1-де күү-
седир деп бедиктен социалистг хүлээлге-
ни алган. Мен бодум нады ажылдап турар
коммунист эш-өөрүм Караш Сагды, Бор-
баш Нуулар, Александр Билчей олар-биле
онгу беш чылдың планни 1979 чылдың
төңүзүнде-ле күүсеткен бис. Ам мен бо-
дум төрзүн партиянын ээлчеглиг съезди-
нинге күш-ажылчы белэм кылдыр—1981
чылдың февральдың 23-ке чедир 1982
чылдың планын күүсөдир деп бедиктен со-
циалистг хүлээлгени алган ажылдап
тур мен.

100